

«آب سردکن» باستانی ایران زمین

۲۷ بهمن ۱۳۹۴ ساعت ۲۱:۵۴

نامش «جهله» است و با قدمتی پنج هزارساله حالا مشتری ندارد، ردپایش را می توان از آفریقا تا آسیا گرفته؛ یادگار سفال باستان در ایران زمین، خودش یک پا «آب سردکن» بوده است.

هرمزگان را باید بهشت صنایع دستی خواند؛ روزگاری زنان این دیار هنرمندانه زندگی را به صحنه هنرنمایی خود تبدیل می کردند. این خطه با توجه به بافت سنتی، آداب و رسوم خاص و فرهنگی غنی و ریشه دار از قدیم الایام بخش مهمی از انواع صنایع دستی را در خود جای داده است. در یک کلام صنایع دستی بخشی از فرهنگ و سنت مردمان این دیار است. صنعتی که بیش از سه هزار و ۵۰۰ سال قدمت دارد.

معرفی و بررسی شرایط فعلی هنرهای از یادرفته ایران - ۴۹ / هرمزگان

صنایع دستی و سنتی هرمزگان در چند بخش قابل تقسیم است. صنایع سفالی مثل جهله، گراشی، گلدان، قلیان، سرقلیان، اسفند سوز درباز و قفسی «گشته سوز»، صنایع حصیری برگرفته از درخت خرما مثل تک (حصیر)، درپوش کوزه، سپ(سینی پهن)، کفه (ظرف نگهداری نان)، پروند، سوند، سوتک، سوت (سبد کوچک و بزرگ)، دره زیر، پری، سر تک، بادبزن، دوزیا چیلک (طناب)، دمکش و سواس و صنایع بافتنی مانند قالی افشار، جاجیم، گبه، انواع گلیم، خورجین، خرسک، جوال، رکد و سفره‌های آردی، حضایه بافی.

صنایع تزئینی مثل گلابتون دوزی، شک دوزی، شیریکی پیچ، خوس دوزی، بادوله دوزی، کلاه دوزی و رودوزیهای سنتی نیز از جمله مهمترین رشته های صنایع دستی این منطقه و جزو لاینفک پوشش بومی زنان و دختران منطقه است.

صنایع دستی دریایی (محصولات صدفی) نیز شامل انواع مجسمه، تابلو نقش برجسته، آویز، پرده و زیورآلات، گرگور سازی، توربافی و... می شود.

آمار متفاوت و متناقضی از حیات تعداد رشته های هنرهای دستی ارائه می شود؛ از ۲۵۰ رشته اکنون شاید تنها کمتر از ۴۰ رشته هنرهای سنتی هرمزگان در هوای هنر تنفس می کنند و شرایط به گونه ای است که غبار فراموشی بخش اعظمی از هنر دستی این دیار را در برگرفته است.

بازار صنایع دستی هم رونق چندانی در هرمزگان ندارد. شاید به این دلیل که وسایل مدرن امروزی جای هنرهای سنتی را پر کرده و چمدان گردشگر داخلی در بندرعباس و شهرهای دیگر را وسایل چینی پر می کند.

میناب و رودان مهد ساخت انواع صنایع سفالی و حصیری و تزئینی لباس بوده، حاجی آباد در صنایع بافتنی حرف اول را می زند و شهرستان های غرب مثل بندرلنگه و البته بندرعباس هنرهای سنتی دریایی و تزئینی را در خود جای داده اند.

ساخت جهله، عبا بافی و چادر شب بافی صنایع دستی در حال فراموشی هستند. دو کارگاه جهله سازی و یک کارگاه چادر شب دوزی و یک کارگاه عبا بافی در استان وجود دارد. همچنین حضایه یکی از رشته های رودوزی در حاشیه لباس های محلی و منسوخ شده بود که مجدد با حمایت های اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در استان احیا شد.

سفال میناب؛ یادگار سفال باستان

نام هنر: جهله سازی

شهر زادگاه هنر: شهوار میناب

معرفی کوتاه هنر: جهله یا همان کوزه آبخوری باقاعده کروی و غیر ایستا، در حال حاضر تنها در این منطقه از کشور (میناب) تولید می‌شود. نمونه‌هایی از این فرم خاص در کشورهای واقع در شرق آفریقا مشاهده شده است. این کوزه با توجه به ویژگی، فرم خاص و سایر مواد افزودنی موجود در گل سفال (خاکستر)، در خنک نگه‌داشتن آب کارایی خارق‌العاده‌ای دارد، جهله قرن‌ها فرم باستانی خود را حفظ کرده و همواره مورد توجه و علاقه یونسکو نیز بوده است.

هنرمندان به نام این عرصه: مردان مینابی

وضعیت فعلی این هنر در استان: فراموش شده است

علل رکود و مهم‌ترین چالش‌های پیش روی احیا: بی‌توجهی به بازار سوغاتی استان

ارائه راهکارهای حفظ و احیاء: تغییر کاربری و ارائه آموزش به علاقه‌مندان

سفالگری، پس از حصیر بافی، کهن‌ترین صنعت دستی است زیرا قدیمی‌ترین سفالینه‌ای که تاکنون شناخته شده و در آفریقای شرقی به دست آمده، از پایه سبکی ساخته شده است که روی آنرا گل پوشانده و پخته‌اند.

پژوهش‌های باستان‌شناسی در هرمزگان نشان می‌دهد، پیشینه ساخت و وجود کوره‌هایی برای پخت سفال منطقه به هزاره سوم پیم (۵ هزار سال قبل) می‌رسد، طی دو فصل بررسی و شناسایی باستان‌شناسی در شهرستان میناب و یک فصل کاوش باستان‌شناسی در شهرستان رودان، آثار به دست آمده در این منطقه، ابزار و ادوات این رشته، چرخ سفالگری که با دست به حرکت درمی‌آید و... بیانگر قدمت سفالگری این خطه است.

در شش هزار سال پیش از میلاد مسیح، نخستین نشانه‌های استفاده از کوره در صنعت سفالگری دیده می‌شود و باز یافته‌ها حاکی است در سه هزار و پانصد سال قبل از میلاد مسیح، چرخ سفالگری ساده‌ای که با دست حرکت می‌کرده و هم‌اینک نیز استفاده از آن در روستاهای شهوار (از توابع میناب) و کل پورگان (از توابع سراوان) رایج است به خدمت سفالگران درآمده و تحول بزرگی در این صنعت به وجود آورده است.

سفالگری، جهله سازی، حصیربافی، رودوزی‌های سنتی، برقع دوزی، عبا بافی و چادرشب بافی، مهم‌ترین صنایع دستی شهرستان

میناب و روستاهای اطراف بشمار می‌رود.

شیوه سفالگری در میناب باستانی است و فرآیند تولید سفال این منطقه مشابهت کمتری نسبت به سایر مناطق دارد. شاید شاخص‌ترین این نظریه همان بدوی بودن شیوه تولید، طرح‌ها، نقوش و فرم‌های آن است؛ از این رو هر روز از نقطه نظر بازار و فروش در شرایط وخیم‌تری قرار می‌گیرد و دیگر کسی به خصوص جوان‌ترها تمایل به تولید این فرآورده نشان نمی‌دهد.

استفاده کاربردی از آن امروزه با توجه پیشرفت و تغییر در نوع زندگی مردم، ورود یخچال و...، به میزان قابل توجهی کاهش یافته و خریداران آن بسیار اندک هستند و امروزه خریداران شهری بیشتر به منظور تزیینی از آن استفاده می‌کنند.

چادر شب بافی؛ هنری که در یادها ماند

نام هنر: چادر شب بافی

شهر زادگاه هنر: کلیبی و سرریگان از توابع میناب، و روستاهای سیروئیه، احمدیه و فارقان

قدمت: چادر شب بافی از هزار سال قبل در میان مردم شرق استان هرمزگان رواج داشته است.

هنرمندان به نام این عرصه: زنان هرمزگانی

وضعیت فعلی این هنر در استان: فراموش شده است

علل رکود و مهم‌ترین چالش‌های پیش روی احیا: بی‌توجهی به هنرهای دستی و عدم ارائه تسهیلات برای رونق کار

ارائه راهکارهای حفظ و احیاء: تغییر کاربری و ارائه آموزش به علاقه‌مندان

احیا هنرهای صنایع دستی اولویت میراث فرهنگی است

محسن ضیایی مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هرمزگان در گفتگو با مهر گفت: میراث فرهنگی برجسته‌ترین سند ملی هویت تاریخی یک ملت است و می‌تواند در عرصه بین‌المللی در تبادل فرهنگ و افکار مؤثر باشد.

وی افزود: برای احیای صنایع دستی از چندی قبل در معبد هندوهای بندرعباس مکانی را برای آموزش و عرضه هنرهای تودوزی

دایر کرده‌ایم و امیدواریم گامی برای احیا و توسعه هنرهای سنتی هرمزگان برداریم.

ضیایی ادامه داد: ایجاد خانه‌های صنایع دستی و گسترش آن‌ها در دستور کار بوده و هدف از تشکیل خانه‌های صنایع دستی ترویج و برنامه‌ریزی برای حمایت از تولید، بسترسازی برای افزایش تولید، کارآفرینی، حمایت از نوآوری و خلاقیت افراد، کمک به اقتصاد محلی و عرضه صنایع دستی است.

مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هرمزگان در ادامه به برگزاری نمایشگاه صنایع دستی در خیابان طلوع بندرعباس اشاره کرد و اظهار داشت: برگزاری نمایشگاه‌های صنایع دستی در جذب گردشگر و توسعه رشته‌های مختلف صنایع دستی اثرگذار است.

خانه‌های صنایع دستی در روستاها و شهرهای هرمزگان راه اندازی شد

معاون صنایع دستی اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هرمزگان به خبرنگار مهر گفت: تاکنون صنایعی مثل جهله‌سازی، عبا بافی و حضایه بافی که رو به فراموشی می‌رفت احیا شده‌اند.

سهراب بناوند افزود: اعطای تسهیلات کم‌بهره و بیمه فعالان این عرصه از جمله راهکارهایی است که برای احیای صنایع دستی استان در دستور کار قرار داشته و دارد.

وی با اشاره به دایر کردن خانه‌های صنایع دستی در مناطق مختلف استان اظهار داشت: در حسنلنگی، بندرکنگ خانه صنایع دستی ایجاد شده و در سیریک نیز به‌زودی این خانه فعالیت خود را آغاز خواهد کرد. همچنین سه خانه صنایع دستی با هماهنگی شهرداری‌ها و شوراهای شهر در مناطق بشاگرد قلعه قاضی و کوشا به‌زودی ایجاد می‌شود.

بناوند به بحث توسعه فرهنگی اشاره کرد و گفت: هدف از احیا صنایع دستی تنها درآمدزایی نیست بلکه ترویج این صنعت به معنای ترویج فرهنگ این دیار است. شما در کمتر مراسم ازدواج در استان شاهد پوشش غیر محلی بانوان هستید. این موضوع نشان‌دهنده توسعه فرهنگ سنتی است.

معاون صنایع دستی اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هرمزگان گفت: تاکنون دو اثر صنایع دستی استان شامل اورنی (شال) و گلیم شیرکی پیچ با تلاش دو بانوی هنرمند هرمزگانی مهر اصالت یونسکو دریافت کرده‌اند و ۱۸ اثر (گلابتون دوزی، خوس بافی، جهله‌سازی و...) هم ثبت معنوی شده‌اند. ۱۴ اثر هم در رشته‌های گلابتون، گلیم، چرم و ساز سنتی برای دریافت مهر اصالت ملی در شیراز مورد داوری قرار خواهند گرفت.

سهراب بناوند بازاریابی و توسعه صادرات را یکی دیگر از راهکارها قلمداد کرد و یادآور شد: بر اساس اعلام رسمی گمرک مرکزی تنها در هفت ماهه امسال بیش از ۹۰۷ هزار دلار صنایع دستی استان به کشورهای مختلف صادر شده است که البته به جرات می توان گفت این رقم به دو میلیون دلار می رسد چراکه صادرات چمدانی و همراه مسافر و گاه ته لنجی در آمار گمرک محاسبه نمی شود.

راه احیا دوباره هنرهای فراموش شده چیست؟

بنابراین گزارش بیش از ۶۴ هزار نفر در رشته های مختلف صنایع دستی در هرمزگان فعالیت دارند اما تنها یک چهارم صنایع دستی هرمزگان احیاء شده است.

البته به دلایل مختلف شاهد افول صنایع دستی هستیم. در فین هرمزگان ساخت هاون سنی رواج داشت، مفرش دوزی در بیش از ۱۰ نوع رایج بود، چاقوسازی سنتی در این دیار رونق داشت. ریز بافی در میناب به سبکی هنرمندانه تبدیل شده بود.

اما امروز قوری گیر و دمکش و صنایع دیگری که از پارچه های دورریختنی خانه ها را تزئین می کرد، می روند تا به حافظه تاریخی سپرده شوند. به راستی راه احیا دوباره آن ها چیست؟

ذاکری زاده، کهن سال مینابی که در عرصه صنایع دستی هنر «ریز بافی» فعالیت دارد عشق و علاقه را مهمترین شرط در کسب مهارت این هنر مغفول مانده عنوان کرد و به خبرنگار مهر گفت: هنر ریز بافی، صنعتی کهن بوده که با وجود ماشینی شدن و مرگ نخل ها طرفداران خود را از دست داده و رو به فراموشی است.

ذاکری زاده اظهار داشت: زمان های قدیم برای فروش صنایع دستی از قبیل ریز، تولک، سوپ، پروند، پری و حصیر باید کیلومترها مسافت با پای پیاده تا مرکز شهر می رفتیم تا بتوانیم محصول خود را به فروش رسانده و مخارج زندگی را تأمین کنیم اما امروزه با ماشینی شدن صنعت و جایگزینی آن در جامعه افراد دیگر مایل به فعالیت در صنایع دستی و بومی شهرستان خود نیستند.

«جهله» مشتری ندارد

علی رحیمی صنعتگر هرمزگانی می گوید: در حال حاضر مشتری چندانی برای جهله هایی که ساخته می شود، وجود ندارد و به ندرت کسی برای خرید این سفال ها مراجعه می کند. در گذشته خریداران برای تهیه جهله یک هفته در نوبت قرار می گرفتند ولی امروز نبود بازار فروش جهله، موجب بی رغبتی جوانان برای فراگیری این صنعت دیرینه شده است.

نادر کمالی استاد دانشگاه هرمزگان معتقد است: بانوان هرمزگان یک ماه وقت خود را برای هنر «خوس دوزی» گذاشته و لباس های محلی را با نوارهای نقره ای رنگی (خوس) که از لابه لای پارچه توری گذرانده شده اند، تزئین می کنند.

به گفته کمالی این زنان هنرمند پس از یک ماه به جای آن که دستمزدی عادلانه برای تلاشی هنرمندانه دریافت کنند، مبلغی ناچیز به دستشان می‌رسد و انگیزه خود را به تدریج از دست می‌دهند.

کمالی خاطر نشان می‌کند: برای بهبود وضعیت صنایع دستی باید دانشگاه وارد عرصه شده و به تربیت دانشجویان توانمند و کارآمد در تولید و فروش بپردازد اما دانشگاه نیز بر پرورش دانشجویان رشته های نظری متمرکز شده است.

مواردی که گفته شد تنها بخش کوچکی از مشکلاتی است که موجب فراموشی هنرهای دستی این دیار شده است.

مصوبات دولت روی زمین ماند

هنوز یادمان نرفته که در سفر دوم دولت دهم به هرمزگان سه مصوبه برای احیای صنایع دستی و حفظ میراث فرهنگی داشتیم به راستی از آن سه مصوبه کدام اجرایی شد؟ شاید بد نباشد نگاهی دوباره به اساسنامه صنایع دستی مصوب ۱۳۸۳ بیندازیم که در ماده سه آن وظایف این سازمان را به روشنی بیان کرده است.

در این اساسنامه اشاره شده: طراحی نظام جامع آموزش و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز صنایع دستی با بهره‌مندی از فناوری‌های نوین و هماهنگی و برنامه‌ریزی برای ارتقای دانش و مهارت صنعتگران و هنرمندان و ایجاد هماهنگی لازم بین آن‌ها به منظور افزایش اثربخشی این خدمات جزئی از وظایف نهاد است.

همچنین برپایی المپیادهای تخصصی صنایع دستی فراهم آوردن بستر لازم به منظور ایجاد ارتباط مؤثر میان دانشگاه‌ها و مراکز علمی - تحقیقاتی کشور با تولیدکنندگان صنایع دستی، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امر تأسیس شرکت‌های نمایشگاهی تخصصی صنایع دستی توسط تعاونی‌های بخش خصوصی، انجام مطالعات لازم در خصوص چگونگی گسترش حضور مؤثر در بازارهای جهانی به منظور افزایش سهم ایران در این بازارها، همکاری برای برقراری ارتباطات و مبادلات علمی، فرهنگی و فنی با مراکز ذی‌ربط در عرصه بین‌المللی، همکاری با دستگاه‌های فعال در روابط بین‌الملل برای توسعه و رشد صنایع دستی کشور با هماهنگی مراجع ذی‌ربط بخشی از این وظایف است که تحقق آن‌ها می‌تواند صنایع دستی ایران و هرمزگان را از رکود به مسیر احیا هدایت کند. منبع: مهر

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۲۶۳۶/آب-سردکن-آب-سردکن-۳۲۶۳۶>